

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Det 22:a internationella fältrunologmötet 11-13 september 2009 i Sigtuna
Källström, Magnus

Fornvännen 2010(105):2, s. [121]-123

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/2010_121

Ingår i: samla.raa.se

Konferenser

Det 22:a internationella fältrunologmötet 11–13 september 2009 i Sigtuna

Internationella fältrunologmöten har hållits årligen sedan det första mötet på Gotland 1988. Den 22:a upplagan ägde rum i Sigtuna den 11–13 september 2009. Som arrangörer stod Helmer Gustavson (tidigare vid Runverket, Riksantikvarieämbetet), undertecknade Magnus Källström (då Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet; numera Riksantikvarieämbetet) och Sten Tesch (Sigtuna Museum). Bakgrunden var två pågående forskningsprojekt: Gustavsons förestående publicering av de runristade lösföremålen från Sigtuna och mina egna studier av skrifttraditioner under runsvensk tid. Mötet hölls i Sigtuna Museums lokaler och stöddes ekonomiskt genom bidrag från Vetenskapsrådet.

Till mötet hade inbjudits ett 30-tal deltagare från sju länder: Sverige, Norge, Danmark, Tyskland, England, Frankrike och Ryssland. Den första dagen ägnade vi oss gruppvis åt olika aktiviteter under ledning av oss tre mötesarrangörer: undersökning av lösföremål, orientering i Sigtunas arkeologi samt en vandring bland Sigtunas runstenar. Under den andra dagen gjorde vi en exkursion med buss till utvalda runstenar i trakten av Sigtuna, medan den tredje vigdes åt en summering av resultaten från mötet.

Gustavson ledde undersökningarna av de runristade lösföremålen. Sammanlagt hade ett 20-tal föremål valts ut, vilket motsvarar ungefär en femtedel av det totala materialet från Sigtuna. Däribland märktes två klassiska fynd: Sigtunadosan med sin drottkvättvers och Sigtunablecket I med en besvärjelse mot en feberdemon. Båda hade lånats ut till mötet genom vänligt tillmötesgående från Historiska museet i Stockholm.

Undersökningarna och den följande diskussionen ledde till flera nyläsningar. På ett litet hornskafth från kv. Trädgårdsmästaren finns exempelvis förutom två runrader även en inskrift

med s.k. stavlösa runor (Gustavson et al. 1992, s. 161 ff). Den ser ut att bestå av en ägarinskrift med bl.a. en hittills otolkad beteckning för det skriftbärande föremålet. Den tidigare läsningen löd **naikl**, vilket inte har kunnat identifieras med något känt verktyg. Läsningen av tecknen försvåras av att delar av inskriften går ihop med ett inristat ruttmönster, men flera av deltagarna menade att ordet snarare borde uppfattas som **naskal**. Inte heller detta ger omedelbart någon mening, men man skulle kanske kunna tänka på en verktygsbeteckning bildad till det svenska dialektordet *naska*, som bl.a. betyder »smågnaga, pyssla, snatta». Verbet har motsvarigheter i flera germanska språk, exempelvis nyisländska *hnaska* »riva, plocka, slita». Hornskafthet är endast 7 cm långt och urtaget för tången tyder på ett litet verktyg. Kanske kan man gissa på att det har varit avsett för fina utskärningar i trä eller något annat arbete som har krävt precision.

Gustavson presenterade också en nyläsning av Sigtunablecket II, som påträffades 1927 i samband med en arkeologisk undersökning i kv. Humlegården. Inskriften har tidigare egentligen bara undersökts av Arthur Nordén (1943, s. 154 ff), vars ytterst fantasifulla tolkning än i dag återges ganska okritiskt i handböcker och vetenskapliga artiklar (senast t.ex. Mitchell 2008). Få har uppmärksammat att Elisabeth Svärdström redan 1969 (s. 37 f) påpekade att inskriften inte alls är avfattad på fornsvenska som Nordén utgick ifrån, utan att ingressen utgörs av en latinsk formel. Att inskriften tycks innehålla latinska ord framhölls också av flera deltagare. Bl.a. kunde runföljderna **kristu Christo** och **tuminum Dominum** urskiljas.

Ett annat intressant föremål som granskades var en rund trätrissa som påträffades år 2000 i kv. Professorn (Gustavson 2007) och som bär runor

på såväl flatsidorna som kanten. Föremålet har daterats till början av 1000-talet och större delen av inskriften är ett s.k. syllabarium, som måste ha använts för undervisning i runkunskap. Den ena sidan upptas dock av en meningsgivande text, som tyvärr är ganska dunkel till sitt innehåll. Vid mötet framkom att läsordningen på denna sida förmodligen är en annan än den som man hittills har utgått ifrån. Enligt nyläsningen bör runorna **mik** : **puprir** : **mana** : **mist** läsas först, varefter följer en rad med mindre runor, som tidigare uppfattades som inskriftens början. Dessa följer dock huvudstaven i den sista t-runan och måste därför läsas sist. Läsningen av dessa runtecken kunde också revideras på en punkt och de bör framledes återges som **ioustr**. Hur inskriften skall tolkas i sin helhet är dock fortfarande osäkert.

Vid mötet granskades också ett litet bryne som lär ha påträffats i en dumphög efter en arkeologisk undersökning i kv. Humlegården 1976 (Gustavson & Snædal Brink 1984, s. 256 ff). Inskriften innehåller bl.a. en strof som ordagrant förekommer i Eddadikten *Guðrúnarkviða hin forna*, men också vissa påfallande språkformer. Det har därför föreslagits att det rör sig om ett sentida falsarium (Strid 1993, s. 193 ff). Detta var också åsikten hos flera av mötesdeltagarna. Förutom runformerna (den slutna r-runan och p-runan med spetsig bistav) framhölls den storbröstade kvinnofigur som finns ristad på brynet och som gör ett mycket modernt intryck.

Parallellt med föremålsundersökningarna gav Sten Tesch den arkeologiska bakgrunden till runfynden och berättade om de senaste årens arkeologiska undersökningar i Sigtuna, medan jag ledde en vandring bland stadens runstenar.

Under mötets andra dag besökte vi några intressanta runstensmiljöer kring Sigtuna. Hit hör Skråmsta i Haga med runstenen U 459, som står direkt på den håll som den är bruten ur och där runstensbrottet följaktligen går att studera. Stenen finns i anslutning till ett gravfält där också den monumentala U 460 är rest intill en stor rektangulär stensättning. Båda stenarna är exponerade ut mot Alasjön, vilken tidigare hade direkt förbindelse med Mälaren.

Vidare besökte vi det stora järnåldersgravfältet vid Ängeby i Lunda med runstenen U 356, som är signerad av den kände runristaren Ås-

mund Kåresson. Stenen skall enligt ett förslag av Gunnar Ekholm (1948) ha utgjort mittsten i en lång rad av resta stenar, varav endast ett fåtal återstår. Enligt Ekholm har denna stenrad markerat ena sidan av ett vad, och han tänkte sig att en liknande konstruktion kunde ha funnits på andra sidan dalgången. Här skulle i så fall en runsten som på 1600-talet fanns i Frösunda kyrka (U 346) och som bar en text nästan identisk med Ängebyste-nens ursprungligen ha haft sin plats. Med tanke på likheterna med stenmonumentet vid Anundshög utanför Västerås med runstenen Vs 13, diskuterade vi vid mötet om inte en väg i stället kunde ha löpt längs med stenraden.

Vid Husby-Ärlinghundra och Skånela kyrkor undersökte vi några relativt nya runstensfynd, bl.a. den nu nästan kompletta runstenen som i omgångar har plockats fram ur kyrkogårdsmuren i Husby-Ärlinghundra (Gustavson 2004, s. 24 ff.). På stenens mittyta finns ett stort kors där ristaren både har placerat en lång kristen bön och sin egen signatur. Runstenen är mycket lik några andra runstenar bl.a. i Husby-Ärlinghundra (U 435 och U 437) och Lunda (U 354), och förmodligen rör det sig om en lokalt verksam ristare, som bör ha varit en av de tidigare i området. Tyvärr saknas fortfarande det stycke av stenen som har burit själva ristarnamnet och ristaren är därför än så länge anonym.

Till nyfynden vid Skånela kyrka hör ett fotstycke av en runsten, som enligt Richard Dybeck påträffades i kyrkogårdsmuren redan 1868, men som senare försvann och därför förbisågs vid utgivningen av Upplands runinskrifter 1940–58 (Källström 1996, s. 214 f). Fragmentet återfanns 2003 av Torbjörn Elverheim i den södra kyrkogårdsmuren, förmodligen på samma plats där Dybeck hade iakttagit det. På grund av påförda massor utanför kyrkogårdsmuren var stenen nästan helt dold under markytan. Återfyndet bekräftar att fragmentet hör samman med tre andra fragment som har påträffats vid kyrkan, och att det rör sig om en parsten till den vackra U 297 som står rest på kyrkogården.

Sigtuna och trakten runt staden är så rika på runinskrifter av skilda slag att man vid en sammankomst på några dagar endast hinner beröra en del av frågorna kring detta material. Även om det 22:a internationella fälrunologmötet gav

många uppslag för det vidare arbetet med inskrifterna finns det goda skäl att återkomma till denna plats inom en inte alltför avlägsen framtid.

Referenser

- Ekholm, G., 1948. Runstensmonumentet i Ängby häst-hage. *Tor* 1948. Uppsala.
- Gustavson, H., 2004 (publ. 2006). Verksamheten vid Runverket i Stockholm. *Nytt om runer* 19. Oslo.
- 2007. Runor på skolschemat! Ett nyfunnet syl-labarium från 1000-talets Sigtuna. *Situne Dei* 2007. Sigtuna.
- Gustavson, H. & Snædal Brink, Th., 1984. Runfynd 1983. *Fornvännen* 79.
- Gustavson, H.; Snædal, Th. & Åhlén, M., 1992. Runfynd 1989 och 1990. *Fornvännen* 87.
- Källström, M., 1996. Ett runstensmonument från Skånela kyrka, Uppland. *Fornvännen* 91.
- Mitchell, S.A., 2008. The n-Rune and Nordic Charm Magic. »*Vi ska alla vara välkomna!*» *Nordiska studier tillägnade Kristinn Jóhannesson*. Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 35. Göteborg.
- Nordén, A., 1943. *Bidrag till svensk runforskning*. *Antik-variska studier* I. KVHAA:s handlingar 55. Stockholm.
- Strid, J.P., 1993. Sigtunabrynets runinskrift – äkta eller oäkta? *Nordiska orter och ord. Festskrift till Bengt Pamp på 65-årsdagen den 3 november 1991*. Skrifter utgivna genom Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund 7. Lund.
- Svärdström, E., 1969. Runblecket från östra Aros. Uppland. *Årsbok för medlemmarna i Upplands fornminnesförening* 1969. Uppsala.
- U + nr = nummer i Upplands runinskrifter. Granskade och tolkade av Elias Wessén & Sven B.F. Jansson. Sveriges runinskrifter 6–9. 1940–58. Stockholm.
- Vs + nr = nummer i Västmanlands runinskrifter. Granskade och tolkade av Sven B.F. Jansson. Sveriges runinskrifter 13. 1964. Stockholm.

Magnus Källström

Förvaltningsavdelningen

Riksantikvarieämbetet

Box 1114

SE-621 22 Visby

magnus.kallstrom@raa.se

Between Continents. 12th International Symposium on Boat and Ship Archaeology. Istanbul 12–16 oktober 2009.

Den tolfte upplagan av *International Symposium on Boat and Ship Archaeology* (ISBSA) lockade omkring 150 deltagare från 24 länder. Som vanligt dominerade de europeiska deltagarna stort i antal, vilket kan tyckas besvärande för en konferens med ett så uttalat internationellt fokus. Temat för 2009 års symposium, »Between Continents», var i alla fall väl valt med tanke på lokaliseringen av evenemanget till Istanbul. Följaktligen berörde en stor del av föredragen Medelhavsområdet och Svarta havet, fastän tyngdpunkten mer låg i Europa än i Asien. I sedvanlig ordning gavs det dock utrymme för presentationer även från andra delar av världen, inte minst de skandinaviska länderna som var representerade med flera föredrag.

Notera att ISBSA är en vetenskaplig konferens som riktar sig till de mest inbitna båtnördarna. Som sådan fyller den dock en viktig funktion eftersom den är den enda återkommande i sitt slag i världen. Symposiet, som startade i London 1976 på initiativ av National Maritime Museum, arrangeras vart tredje år. Vid tidigare konferenser har det ibland höjts röster för att utvidga temat för symposiet till att omfatta hela det maritimarkeologiska arbetsfältet. Hittills har dock dessa röster förblivit ohörda, vilket i sig kan ses som ett bevis på forumets betydelse i ett internationellt sammanhang. Att ett symposium på temat arkeologiska skepp och båtar attraherar en i huvudsak manlig publik är väl vad man kan förvänta sig. Så var också fallet denna gång. Ser man